

OBSAH

- Milan Zápotocký*, **Silicitové dýky z mladšího eneolitu a starší doby bronzové v Čechách** – Silexdolche aus dem jüngeren Äneolithikum und der älteren Bronzezeit in Böhmen 3–55
- Alžběta Danielisová – Michaela Langová – Petr Kočár – René Kyselý – Petra Stránská – Zdenka Šívová – Ivo Světlík*, **Mohyla únětické kultury z Brandýsa nad Labem jako doklad ojedinělých pohřebních praktik starší doby bronzové** – The Únětice culture barrow in Brandýs nad Labem (Central Bohemia) as evidence of unique Early Bronze Age burial practices 56–88
- Vladimír Salač*, **O rychlosti dopravy v době laténské a jejích hospodářských, politických a kulturních dopadech na společnost** – On the speed of transport in the La Tène period and its economic, political and culture impacts on society 89–132
- Marianne Pollak*, **Počátky archeologické památkové péče v habsburské monarchii** – Frühe archäologische Denkmalpflege in der Habsburgermonarchie im Spannungsfeld von Aufklärung und Politik 133–162

MATERIALIA

- Martin Oliva*, **Industrie staropaleolitického typu z Brna-Líšně. K otázkám reprezentativnosti souborů starého paleolitu** – Industrie du type Paléolithique ancien de Brno-Líšeň, Moravie du sud. A propos du caractère représentatif des collections du Paléolithique ancien 163–174
- Petr Limburský*, **Sídlištní nálezy kultury se zvoncovitými poháry ve Vlíněvsí, okr. Mělník** – Bell Beaker culture settlement finds in Vlíněves, Central Bohemia 175–192
- Lenka Kovačiková*, **Vlíněves – pískovna: rozbor osteologického materiálu** – Vlíněves – sand-pit: Osteological material analysis 193–197
- Petr Charvát – Ladislav Hrdlička – Claire Delery*, **Andalusi sherds from Prague** – Andaluské střepy z Prahy 198–206

NOVÉ PUBLIKACE

- Jan Kypka*, Karel Kibic ml. – Vojtěch Vaněk: **Středověká venkovská sakrální architektura na Kutnohorsku** (Praha 2012) 207–210
- Daniel Štochl – Jan Hasil*, Iris Nießen: **Die Wolfsgrube im Naturpark Steinwald: Archäologie – Jagdgeschichte – Waldnutzung** (Pressath 2012) 210–213
- L. Košnar*, Artur Błażejewski (red.): **Ceramika warsztatowa w środkowoeuropejskim Barbaricum** (Wrocław 2008) 213–216

<i>Jan Kypta</i> , Torbjörn Brorsson: The Pottery from the Early Medieval Trading Site and Cemetery at Groß Strömkendorf, Lkr. Nordwestmecklenburg (Wiesbaden 2010)	216–217
Astrid Tummuscheit: Die Baubefunde des frühmittelalterlichen Seehandelsplatzes von Groß Strömkendorf, Lkr. Nordwestmecklenburg (Wiesbaden 2011)	
<i>Drahomíra Frolíková-Kaliszová</i> , Miroslava Gregerová a kolektiv: Petroarcheologie keramiky v historické minulosti Moravy a Slezska (Brno 2010)	218–219
<i>Helena Březinová</i> , Jerzy Maik: Włókiennictwo kultury wielbarskiej (Łódź 2012)	219–220
<i>Estelle Ottenwelter</i> , David A. Scott: Ancient Metals: Microstructure and Metallurgy. Volume I, Copper and Copper alloys (Second Edition) (Los Angeles 2011)	221
<i>Jan Bouzek</i> , Martin Trefný – Luboš Jiráň a kol.: Lužické pohřebiště v Chodounech u Roudnice nad Labem (Praha – Roudnice 2012)	221–222
<i>Jan Kypta</i> , Kateřina Vojkůvková – Michal Zezula (edd.): Předměty vyprávějí... Hmotná kultura středověké a raně novověké Opavy ve světle nálezů z archeologických výzkumů v prostoru bývalé Radniční ulice a v areálu opavského pivovaru (Opava – Ostrava 2012)	222
<i>J. Hošek</i> , Vladimir I. Zav'jalov – Ljudmila S. Rozanova – Natal'ja N. Těrechova: Tradiciji i inovacijii v proizvodstvennoj kul'ture Severnoj Rusi (Moskva 2012)	223

Silicitové dýky z mladšího eneolitu a starší doby bronzové v Čechách

Silexdolche aus dem jüngeren Äneolithikum und der älteren Bronzezeit in Böhmen

Milan Zápotocký

Nálezy silicitových dýk z Čech (52 exemplářů) pocházejí ze dvou produkčních okruhů – jižního, poalpského, a severního, pobaltského – a datují se do pěti horizontů, od středního eneolitu do starší doby bronzové. Lancetovité dýky z kontextu eneolitických kultur jsou zčásti jižního původu (k. chamská, řivnáčská, se šňůrovou keramikou – z bavorského deskovitého rohovce), zčásti severské (proto- a staroúnětická kultura). Do starší doby bronzové (mladší únětická kultura) spadají mladší typy severských dýk s rukojetí. Mezi funkcí dýk z obou období je zřejmě podstatný rozdíl. Eneolitické představovaly ceněnou komoditu, často dávanou do hrobů příslušníků elity. Oproti tomu dvě třetiny severských dýk z mladoúnětického období vykazují vazbu na říční a suchozemské komunikační směry a značná část jich je ze sídlišť charakteru centrálních míst či uzlových bodů. Dýky v této době zřejmě nebyly předmětem směny, ale jejím průvodním znakem. Je pravděpodobné, že zčásti patřily k výbavě lidí účastnících se provozu na dálkových komunikacích, spojujících alpskou rudnou oblast s únětickou kulturou a severským okruhem.

silicitové dýky – Čechy – eneolit – starší doba bronzová – prestižní předměty – komunikace – dálkový obchod

Silicite daggers from the Late Eneolithic and Early Bronze Age in Bohemia. Finds of silicite daggers in Bohemia (52 specimens) come from two productions circuits – the southern, subalpine circuit, and the northern, Baltic circuit – and date to five horizons between the Middle Eneolithic and the Early Bronze Age. Some of the lance-shaped daggers from the context of Eneolithic cultures are of southern origin (Cham, Řivnáč, Corded Ware culture – from Bavarian tabular chert), while others are of northern origin (proto- and early Únětice culture). Later types of Nordic daggers with handles date to the Early Bronze Age (late Únětice culture). A substantial difference is evident in the function of the daggers from the two periods. The Eneolithic daggers represented a valuable commodity that was often buried with members of the elite as a grave good. On the other hand, two-thirds of the Nordic daggers from the late Únětice period show a link to river and overland routes; a substantial number of these daggers are from settlements with the nature of a central location or junction points. In this period daggers were apparently not a subject of exchange but rather an attendant trait. It is probable that some of the daggers were part of the gear of people involved in the operation of travel over the long-distance routes connecting the ore territory in the Alps with Únětice culture and the Nordic circuit.

silicite daggers – Bohemia – Eneolithic – Early Bronze Age – prestigious objects – routes – long-distance trade

Mohyla únětické kultury z Brandýsa nad Labem jako doklad ojedinělých pohřebních praktik starší doby bronzové

The Únětice culture barrow in Brandýs nad Labem (Central Bohemia)
as evidence of unique Early Bronze Age burial practices

Alžběta Danielisová – Michaela Langová
Petr Kočár – René Kyselý – Petra Stránská – Zdenka Sůvová
– Ivo Světlík

Článek představuje výsledky komplexního výzkumu ojedinělé nálezové situace z prostředí únětické kultury ve středních Čechách – pohřební mohyly v areálu současného sídliště. V Brandýse nad Labem – Vrábí byl v kulturní vrstvě odkryt téměř neporušený kamenný věnec a do podloží zahloubená hrobová jáma vytvořená ze sekundárně upraveného sídlištního objektu. Hrob obsahoval dva kostrové pohřby nad sebou, uložené zřejmě s určitým časovým odstupem. Úprava obou hrobů, jejich výbava (včetně botanických a zoologických nálezů) a následné manipulace s ostatky ukazují na specifické praktiky pohřebního ritu starší doby bronzové. Chronologické zařazení celku, podpořené radiokarbonovými daty, odpovídá podobným nálezům např. v Německu nebo Polsku, nicméně je v rozporu s konvenčním datováním keramiky únětické kultury v Čechách. Na závěr je diskutovaná otázka pohřebních mohyl starší doby bronzové v severní polovině Čech.

Brandýs nad Labem – střední Čechy – starší doba bronzová – mohyla – kulturní vrstva – sídlištní jáma

The article presents the results of the comprehensive research of a remarkable Únětice culture find situation in central Bohemia – a barrow burial. An almost undisturbed stone ring and a burial pit from former settlement feature were found in a cultural layer in Brandýs nad Labem – Vrábí. The grave contained two inhumation burials one above the other and buried probably separately in time. The character of graves, their inventories (including botanical and zoological finds) and the later treatment of the human remains show the specific practices of the Early Bronze Age burial rite. Supported by radiocarbon dating, the chronological identification of the unit corresponds to similar finds in Germany and Poland, however, it is in contradiction to the conventional dating of pottery in Bohemia. The final part of the article discusses the issue of burial barrows in the Early Bronze Age in the northern half of Bohemia.

Brandýs nad Labem – Central Bohemia – Early Bronze Age – barrow – cultural layer – settlement pit

ALŽBĚTA DANIELISOVÁ, Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha
danielisova@arup.cas.cz

PETR KOČÁR, Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha; kocar@arup.cas.cz

RENÉ KYSELÝ, Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha; kysel@arup.cas.cz

MICHAELA LANGOVÁ, Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha; langova@arup.cas.cz

PETRA STRÁNSKÁ, Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha; stranska@arup.cas.cz

ZDENKA SŮVOVÁ, Český egyptologický ústav, FF UK, Celetná 20, CZ-110 00 Praha; zsvovova@gmail.cz

IVO SVĚTLÍK, Ústav jaderné fyziky AV ČR, v. v. i., Na Truhlářce 39/64, CZ-180 86 Praha; svetlik@ujf.cas.cz

O rychlosti dopravy v době laténské a jejích hospodářských, politických a kulturních dopadech na společnost

On the speed of transport in the La Tène period and its economic,
political and culture impacts on society

Vladimír Salač

Článek si klade za cíl zkoumat rychlost dopravy v době železné a pokusit se využít získané poznatky při poznávání organizace dopravy a obchodu, při interpretaci sídelních struktur i při obecném pohledu na vývoj starých společností. V textu je nejprve předložen výběr údajů z písemných pramenů od antiky po raný novověk týkajících se rychlosti dopravy. Tento výběr ukázal, že se dosahované rychlosti po celé toto období (až do zavedení železnice) nijak výrazně neměnily, proto lze pro modelování určitých situací v pravěké dopravě údaje z písemných zpráv, a to nejen antických, s opatrností využívat. Následně se autor věnuje hlavním faktorům, které (nejen) v pravěku ovlivňovaly rychlost dopravy. V závěrečných pasážích autor využívá dosažené údaje při rekonstrukci dovozu soli do Čech a hodnocení organizace osídlení Čech v době laténské. Vyjadřuje se rovněž k problematice geografického a sociálního prostoru.

doba laténská – střední Evropa – rychlost – doprava – obchod – hospodářství – sídlištní struktura

The aim of the article was to study the speed of transport in the Iron Age and to attempt to use the acquired information to learn about the organisation of transport and trade, during interpretations of settlement structures, and while using a general view of the development of early societies. The text first presents a selection of information on the subject of the speed of transport from written sources dating from Antiquity through to the Early Modern period. This selection showed that transport speed throughout this entire period (up until the advent of the railway) did not change significantly, and it is therefore possible to use information from written sources (and not only antique) to model certain situations in prehistoric transport. The author then addresses the main factors that influenced the speed of transport in prehistoric times and in the subsequent period. In the closing passages the author uses the obtained information to reconstruct the transport of salt to Bohemia and for an evaluation of the organisation of settlement in Bohemia in the La Tène period. The author also deals with the issue of geographic and social space.

La Tène period – central Europe – speed – transport – trade – economy – geographic space – social space – settlement structure

Počátky archeologické památkové péče v habsburské monarchii

Frühe archäologische Denkmalpflege in der Habsburgermonarchie im Spannungsfeld von Aufklärung und Politik

Marianne Pollak

Mýtus o společných dějinách a kultuře, který se objevil v 19. století a stál u počátků národní státnosti, měl být pro jednotlivé národy habsburské monarchie závazný. Navzdory všem centralizačním snahám však nevznikly pro získávání a uchovávání starověkých památek a náležů jednotné normy. Nápadné jsou rozdíly mezi periferií a centrem. První a zásadní impulzy pro rozvoj muzeologie a archeologické památkové péče přinesly regiony a jednotlivé součásti monarchie, mezi nimi i Čechy. Naproti tomu německy mluvící země i politické centrum Vídeň tyto kroky učinily až se značným časovým zpožděním. Protože vědy o starověku ani památková péče nebyly habsburskými panovníky podporovány, chybí dodnes památkové péči v Rakousku jistá společenská opora, bez níž se péče o památky neobejde.

habsburská monarchie – jazykový nacionalismus – výzkum středověku – muzeologie – památková péče

***The beginnings of archaeological heritage care in the Habsburg Monarchy.** The myth of shared histories and cultures that appeared in the nineteenth century, and which played a role in the nascent stage of national statehood, was to be obligatory for the individual nations of the monarchy. However, despite all of the centralisation efforts, uniform standards were not created for collecting and preserving ancient artefacts. The differences between the centre of the monarchy and the outlying territories were significant. The first important impulses for the development of museology and archaeological heritage care came from regions and individual parts of the monarchy, including Bohemia. In contrast, these measures were adopted much later by the German-speaking lands and the political centre of Vienna. Due to the lack of support from the Habsburg rulers for the study of ancient times and for heritage care, there is a certain lack of support from Austrian society today for these concerns – support that is vital for the proper care of a country's archaeological history.*

Habsburg Monarchy – linguistic nationalism – medieval studies – museology – heritage care

MARIANNE POLLAK, Abt. Archäologie, Bundesdenkmalamt, Archäologiezentrum Mauerbach, A-3001 Kartäuserplatz 2, Mauerbach; marianne.pollak@bda.at

Industrie staropaleolitického typu z Brna-Líšně K otázkám reprezentativnosti souborů starého paleolitu

Martin Oliva

Z okolí Brna-Líšně je známo už několik staropaleolitických lokalit, zejména Stránská skála z cromerského interglaciálu. Výběrově sbíraná eolizovaná industrie z trati Čtvrtě sestává z jader, valounových sekáčů a úštěpových nástrojů. Suroviny tvoří křemen a křemenec z místních předkvartérních štěrků. Možnost početného, vesměs dominantního zastoupení pseudoartefaktů v industriích sbíraných na štěrkových terasách a v suťovištích brání jejich statistickému vyhodnocování a současně varuje před budováním zbytečně rozsáhlých kolekcí. O nízkém stupni intencionality našich souborů staropaleolitického typu svědčí i nedostatek surovinové variability a importů. Nejistá kriteria arteficiality nálezů se odrážejí v nedostatku komunikace a vzájemného uznání mezi jednotlivými badateli a pracovišti.

Brno-Líšeň – starý paleolit – valounové industrie – terasy – pseudoartefakty

Lower Palaeolithic-type industry from Brno-Líšeň, Southern Moravia. On the representativeness of Lower Palaeolithic assemblages. *Of the several Lower Palaeolithic sites known from the Brno-Líšeň area, one of the most prominent is Stránská skála from the Cromerian Interglacial. The selectively collected industry, weathered by wind, from the Čtvrtě site includes cores, pebble tools and retouched flakes made of quartz and quartzite from local pre-Quaternary gravel. The possibility of a large, mainly dominant number of pseudo-artefacts among the tools collected on the gravel terraces prevents their statistical evaluation and simultaneously discourages the gathering of excessively large collections. Also testifying to the low degree of intentionality of the Lower Palaeolithic-type assemblages is the lack of material variability and imports. The uncertain criterion of find artificiality is reflected in the low level of communication and mutual recognition among individual researchers.*

Brno-Líšeň – Lower Palaeolithic – pebble industries – gravels – pseudoartefacts

MARTIN OLIVA, Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, CZ-659 67 Brno; moliva@mzm.cz

Sídlištní nálezy kultury se zvoncovitými poháry ve Vlíněvsi, okr. Mělník

Petr Limburský

Plošný výzkum v pískovně nedaleko obce Vlíněves, okr. Mělník, který probíhal v letech 1999–2008, zachytil vedle množství nálezů z různých období zemědělského pravěku též nálezy z doby kultury se zvoncovitými poháry. Nálezy byly dokumentovány v sídlištním kontextu, diskutovány jsou jejich nálezové souvislosti a rozmístění na ploše výzkumu. Srovnání nevelkého množství podobných nálezových situací může naznačovat, že nízké zastoupení zahloubených sídlištních objektů v českých lokalitách je spíše důsledkem jejich původní funkce a využití v rámci sídelního areálu než redukcí v průběhu archeologizace a případných zásahů do terénu včetně archeologického výzkumu.

Čechy – eneolit – kultura se zvoncovitými poháry – sídliště

***Bell Beaker culture settlement finds in Vlíněves, Central Bohemia.** Area excavation in the sand-pit near the Vlíněves municipality, Mělník distr., accomplished in the years 1999–2008, yielded – apart from a number of finds from different periods of the agricultural prehistory – also finds of the Bell Beaker culture. Finds of this culture, recorded in settlement context, are presented and their find context and spatial distribution within the excavated area discussed. Comparison of the few similar find situations may suggest that the low incidence of sunken settlement features at Czech sites is due to their original purpose and use within the settlement area rather than their reduction during archaeologization or potential terrain interventions including archaeological excavation.*

Bohemia – Eneolithic – Bell Beaker culture – settlement

PETR LIMBURSKÝ, Archeologický ústav AV ČR, v. v. i., Letenská 4, CZ-11801 Praha; limbursky@arup.cas.cz

Vlíněves – pískovna: rozbor osteologického materiálu

Lenka Kovačiková

Archeologický výzkum ve Vlíněvsi poskytl dva objekty kultury se zvoncovitými poháry s obsahem osteologického materiálu. Výsledky archeozoologické analýzy jsou prezentovány a diskutovány se závěry získanými z dosud málo početně zastoupených lokalit z tohoto období v Čechách.

Čechy – kultura se zvoncovitými poháry – osteologické nálezy

***Vlíněves – sand-pit: Osteological material analysis.** The archaeological excavation at Vlíněves detected two features of the Bell Beaker culture containing osteological material. The results of the archaeozoological analysis are presented and discussed in the light of findings from the few sites from this period known in Bohemia.*

Bohemia – Bell Beaker culture – osteological findings

LENKA KOVAČIKOVÁ, Přírodovědecká fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Laboratoř archeobotaniky a paleoekologie a katedra zoologie, Branišovská 31, CZ-370 05 České Budějovice
lenka.kovacikova@gmail.com

Andalusi sherds from Prague

Petr Charvát – Ladislav Hrdlička – Claire Delery

Two fragments of lustre-glaze tableware excavated at the Týn merchant inn in the Staré-Město quarter of Prague, the archaeological deposition context of which may be dated into the turn of the 13th and 14th century, represent products of Andalusi pottery workshops of 12th and early 13th centuries. The route by which this tableware service came to Prague is difficult to trace. It seems most logical to link the introduction of this luxury pottery with the wave of Andalusi products, especially precious textiles, supplying the highest circles of Bohemian society roughly between 1250 and 1320. This commercial operation might have followed up the trade ventures of Andalusi-oriented entrepreneurs furnishing customers of western Europe along the Atlantic coast with luxury items originating in Andalusi production plants. An alternative to this idea is represented by the possibility that the vessels came to Prague in the baggage of some of its Jewish residents.

Middle Ages – Prague – commerce – Spain – Almohad empire

Andaluské střepy z Prahy. Dva zlomky přepychové stolní keramiky s lustrovou glazurou, nalezené při výzkumu Týnského dvora v Praze v archeologickém kontextu uloženém nejspíše na přelomu 13. a 14. stol., představují výrobky andaluských dílen almohádského období Iberského poloostrova a byly zhotoveny nejspíše ve 12. či raném 13. století. Rekonstruovat cestu tohoto přepychového stolního servisu z Andalusie do Prahy není jednoduché. Nejlogičtější řešení tu představuje myšlenka transportu v důsledku almohádského obchodu se zeměmi západní Evropy podél jejího atlantického pobřeží až do oblasti Severního a Baltského moře. Druhou a stejně dobře představitelnou alternativu představuje přivezení souboru luxusního stolního zboží některým z židovských obyvatel středověké Prahy.

středověk – Praha – obchod – Španělsko – almohádské impérium

PETR CHARVÁT, Archeologický ústav AV ČR Praha, v. v. i., Letenská 4, CZ-118 01 Praha 1
charvat@arup.cas.cz

CLAIRE DELERY, Département des Arts Islamiques, Musée du Louvre, F-75058 Paris; Claire.Delery@louvre.fr